

Orientalisme – igen!

Problematisk og snæversynet affærdigelse af væsentlig bog

Robert Irwin: *Af begær efter viden. Orientalisterne og deres fjender*. Forlaget Vandkunsten 2007. 408 s., 349 kr.

Af Niels Brimnes

”Denne bog var ikke blevet skrevet, hvis det ikke havde været for Edward Saids *Orientalisme*, der blev udgivet i 1978.” Således skriver Robert Irwin i indledningen (s. 9) til sin egen bog *Af begær efter viden. Orientalisterne og deres fjender*, der udkom på engelsk i 2006 og blev oversat til dansk året efter. Irwin fortsætter: ”Skønt en del beundrere af Saids bog har indrømmet, at den rummer mange fejl og ofte giver et forkert billede af, hvad de orientaler, den beskriver, har udrettet, hævdes det samtidig, at den fortjener ros på grund af den debat og forskning, den har sat i gang” (s. 10). Det synspunkt deler Irwin tydeligvis ikke. Han betragter i stedet *Orientalisme* som udtryk for ”ondskabfuldt charlatanteri.” Intet mindre. Da denne anmelders synspunkt præcis er det ovenfor angivne – altså at *Orientalisme* nok er fejlbehæftet og inkonsistent; men pga. af den debat, den rejste, og de mange frugtbare studier, som den gav anledning til, en uhyre væsentlig (ja uomgængelig) bog – så var det med en vis modvilje, at jeg begyndte at læse Irwins bog. Nu er læseren advaret!

Orientalisme og *Af begær efter viden* er i hvert fald to meget forskellige bøger. Irwin skriver godt og flydende, det kan man ikke sige om Said. Hvor Irwin lægger en næsten naiv vægt på den enkelte person, og dennes ejendommeligheder, så er det for Said en pointe at nedtone den enkelte orientals særpræg til fordel for en anonym diskurs – selv om han ikke vil følge sit forbillede Foucault og skrive dem helt ud af historien. Endelig er *Af begær efter viden* komplet ateoretisk og tenderer i lange passager mod at være en opremsning af tilfældige anekdoter om folk, der har studeret Orienten. *Orientalisme* er derimod styret af teori fra ende til anden; så meget at man ikke blankt kan afvise beskyldninger om, at teorien for Said blev en prokrustesseng.

Indtil side 294 er *Af begær efter viden* altså en omfattende og meget vidende, men også noget upointeret gennemgang af studier af orienten fra de gamle grækere til Bernard Lewis. Så kommer imidlertid kapitlet, hvor Irwin for alvor tager livtag med Said og *Orientalisme*. En række af Irwins indvendinger mod *Orientalisme* er korrekte, men også velkendte. Det gælder påpegnings af en mængde faktuelle fejl i *Orientalisme*; Saids tvetydighed med hensyn til om orientalismen startede med Homer og Aischylos eller med Napoleons felttog til Egypten i 1798; hans inkonsekvente brug af Foucault og hans modsigelsesfulde erkendelsesteoretiske standpunkt (nogle gange findes orienten, andre gange er den en konstruktion). Irwin bringer ikke meget nyt frem her, og indvendingerne kan – til trods for at de er reelle nok – efter min mening ikke bruges som argument for, at *Orientalisme* ikke er værd at beskæftige sig med.

Misforstået kritik

Lad mig derfor gå lidt mere i detaljer med nogle af de kritikpunkter, som viser, at Irwins affærdigelse af *Orientalisme* er ret snæversynet. Som så mange andre før ham kritiserer Irwin Said for at ignorere den meget betydningsfulde tradition for orientalistiske studier i Tyskland. Han tilføjer: ”for hvis tysk forskning har betydning, så falder hans påstand om, at imperialismen var betinget af orientalismens diskurs til jorden” (s. 304-5). I henhold til dette argument frembringer orientalistiske studier *nødvendigtvis* imperialismen, og det tror jeg ikke, Said nogensinde har hævdet. Et andet muligt modargument er, at de indre nationale grænser i Europa er af sekundær betydning for det orientalistiske projekt, som jo skal ses inden for en grundlæggende

øst-vest modsætning. Men det mest frugtbare ville måske være at analysere, hvordan og i hvilket omfang viden frembragt i Tyskland blev integreret i den orientalistiske diskurs og – ikke mindst – den imperialistiske praksis hos kolonimagterne. Det gør Said ganske rigtigt ikke, men hans bog falder ikke til jorden af den grund.

Irwin kritiserer også, at Said ser orientalismen som en "forenet, selvbekræftende diskurs" (s. 308), fordi han derved overser outsidersne og ikke kan rumme de ofte voldsomme uenigheder orientalistene imellem. Men det er en helt central præmis hos Said – som han overtager fra Foucault – at diskursen er styrende på et dybereliggende niveau end de umiddelbare uenigheders. Denne strukturalistiske grundantagelse dukker op i *Orientalisme* i Saims skelnen mellem manifest og latent orientalisme.¹ På det manifeste niveau kan orientalistene være uenige, men deres uenigheder bygger på en fælles, latent grund. Derfor kan *Orientalisme* heller ikke afvises med henvisning til de mange orientalister, der så positivt og sympatisk (hvad dette så end betyder) på Orienten. Saims analyse af Richard Burton er et godt eksempel på, hvordan han forsøger at operationalisere denne indsigt.

Endnu mere misforstået er Irwins kritik af, at Said slår akademiske orientalister "sammen hulter til bulter med digtere, prokonsuler og opdagelsesrejsende" (s. 316). For mig at se er det imidlertid en af de helt afgørende pointer i *Orientalisme*, at den forsøger at læse den snævert akademiske diskurs i en bredere sammenhæng. Det følger af hans tredobbelte definition af orientalisme i bogens indledning. Man kan efter min mening snarere hævde, at Said ikke breder sin analyse nok ud til den administrative og politiske praksis i koloniserede eller semi-koloniserede områder. Irwin forekommer at være overraskende blind for denne centrale præmis for argumenterne i *Orientalisme*.

Mange lødige studier

Efter afsnittet om Said er der et afsluttende kapitel med titlen "Orientalismens fjender". Hensigten med kapitlet er ikke helt klar, men det består dels af en række eksempler på, at en del af argumenterne i *Orientalisme* tidligere blev luftet af radikalt antivestlige muslimer; dels af en række eksempler på, hvordan tilsvarende anti-vestligt indstillede muslimer efterfølgende har taget *Orientalisme* til sig. Hvor Irwin med den første del kunne være på sporet af en interessant analyse, så er den anden del hverken ukendt eller overraskende – og i øvrigt også beklaget af Said selv. Det er derimod grænsende til det uanstændige, at Irwin ikke *også* henviser til

den enorme mængde af lødige studier, som er fulgt i kølvandet på *Orientalisme*. Jeg har i snart tre årtier beskæftiget mig med Indiens historie i kolonitiden, og det er utvivlsomt, at Said har været afgørende for at sætte en ny og meget frugtbar dagsorden på dette felt, hvor konstruktionen af kolonial viden sættes i centrum for analyserne. Det er ikke alene Saims fortjeneste (i det mindste fortjener Bernard Cohn også at blive nævnt); men en betydelig del af æren tilfalder ham. Når det lykkes for Irwin at overse dette, hænger det formodentlig sammen med, at han begrænser sig til at se *Orientalisme* i snæver mellemøstlig sammenhæng. Og det er åbenlyst urimeligt i betragtning af, at bogen måske har haft sin største betydning uden for mellemøststudierne.

Irwin slutter sin kritik af *Orientalisme* med at påpege, "at det er en skandale og indirekte en berettiget kritik af kvaliteten i britisk åndsliv i de senere årtier, at Saims argument overhovedet er blevet taget alvorligt. Jeg finder det selvsagt umuligt at tro på, at *Orientalisme* er skrevet i god tro" (s.327). Men Irwin stiller selvfølgelig det uundgåelige spørgsmål. Hvis *Orientalisme* er så dårlig, hvorfor har den så været genstand for så meget opmærksomhed. Irwin har selv nogle ikke særligt sofistikerede bud på dette (anti-amerikanisme og intellektuelle modeluner). Sagen er imidlertid den enkle, at man bør skelne mellem gode bøger og væsentlige bøger. Saims bog er ikke god. Dertil er der – som Irwin utrætteligt påpeger – for mange fejl, vildskud og indre modsigelser i den. Men den er væsentlig! *Af begær efter viden* er ikke væsentlig: Mens *Orientalisme* 30 år efter den udkom, stadig skaber debat, har vi alle om 30 år glemte, at *Af begær efter viden* blev skrevet.

Niels Brimnes er lektor i historie ved Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.

¹ Sidehenvisninger til *Orientalism* er til den engelske original. 3. udgave, [London, 2003].